

GELENEKSELİN MODERNE TAŞINMASINDA ORDU YÖRESİ İĞNE OYALARI

P. GÖKLÜBERK ÖZLÜ* -M. CERENOĞLU YAYLA**

Özet

Her milletin kültürel kişiliğini belirten anlamlı ve belirgin el sanatlarından iğne oyası, ipliğin dikiş iğnesi yardımı ile üst üste ilmeklenip, düğümlemesi ile meydana getirilen yüzeyleridir. İğne oyası, düğümlü yüzeylerin iki veya üç boyutlu biçimleri ile tabiatın kopyası denilebilecek kadar natüralist ve stilizedir. İğne oyası örnekleri, genellikle doğadaki isimleri ile adlandırılmakta ve farklı alanlarda kullanılacak estetik değere sahiptir. Ordu iline özgü el sanatları arasında yer alan ve sabır gerektiren iğne oyası, farklı işlevler yüklenerek, yemenileri süslemenin ötesinde, yüzük, küpe, bileklik, kolye, broş gibi aksesuarların yanında anahtarlık, hediyelik gibi turistik eşyalar şeklinde de üretilmektedir. Ordu yöresi iğne oyalari, bireyin sosyal ve ekonomik hayatının gelişmesine katkı sağlamak ve sanatsal ürünlerin ortaya çıkması için yararlı bir uğraş ortamı yaratmaktadır. Bu çalışmada amaç, kültürel mirasımızın önemli bir parçası olan Ordu yöresi iğne oyası ürün çeşitlerini saptamak ve giysi tasarımlarında kullanarak; uluslararası platformda tanınmasını sağlamaktır. Bu amaçla Ordu yöresinde iğne oyası yapan kişiler ile kişisel iletişim kurulmuş ve iğne oyası örnekleri fotoğraflarla görselleştirilmiştir. Çalışmanın sonunda Ordu yöresi iğne oyalariından esinlenerek; genç kadın giysi tasarımları yapılmış ve tasarımlar siluet üzerine çizilmiştir. Tasarımlar arasından bir model, örnek ürün olarak dikilmiştir. Ordu yöresi iğne oyalariının giysi tasarımlarında kullanılması konulu bu çalışma, kültürel mirasımızı gelecek nesillere aktarmak ve giysi tasarımcılarına farklı bir bakış açısı kazandırmak açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: İğne oyası, eliş, kültür, sanat tasarım, Ordu

Abstract

Needlework, a significant and distinct handcraft for cultures of societies, means simply the surface produced by looping and knotting the yarn on the top with the help of needle. Needlework is natural and stylized as if copying the nature, with its two or three dimensional forms of knotted surface. Those kinds of products are usually called in

* Doç. Dr, Gazi Üniversitesi, pinarozlu@gmail.com.

** Öğr. Gör., Giresun Üniversitesi, mnyayla@gmail.com.

accordance with natural names, and have aesthetical value that may be applied to other areas. Needlework that requires much patience, and that is among original handicrafts of the Ordu province, has gained other functions, and is used not only to decorate scarves, but also to produce touristic souvenirs such as rings, earrings, bracelets, pendants, brooches and accessories like key chain. Needlework products of the Ordu province contribute to development of social and economical life, and constitute an appropriate environment for the emergence of artistic samples. Aim of this study is to find out kinds and styles of needlework in the region, being an important component of the regional cultural heritage, and to develop ideas in order to advertize them in international milieu in the use of textile creations. Thus, the authors contacted with those people dealing with it, and the obtained samples were recorded and visualized. Inspired by those samples, we produced some creations of women clothes, which are given at the end of the paper. One of those designs was sewn as a sample product. This study, dealing with applying Ordu region needlework products to design of clothes, aims at transmitting a significant item of our cultural heritage to the next generations, and offers new perspectives to fashion designers.

Keywords: Needlework, handicrafts, culture, artistic design, Ordu

Oya, ince bükümlü ve çeşitli cinsten ipliklerin iğne, tığ, mekik, firkete gibi basit araçlar ve el yardımı ile birbiri üzerine ilmeklenerek tutturulmasından meydana gelmiş ince örgülerdir (Ortaç 1997: 174). İğne oyası da iğne kullanılarak yapılan düğümlerin farklı birleşiminden oluşmaktadır (Karakaş, 2013: 151).

İğne oyası, Anadolu'nun hemen hemen her bölgesinde yapılmaktadır; fakat iğne oyasında kullanılan iplikler ve motifler, iğne oyasının uygulandığı yerler olarak farklılıklar göstermektedir. Anadolu'da çok önemli yere sahip olan iğne oyası, özellikle çeyiz kültürünün vazgeçilmez bir parçasını oluşturmaktadır.

İğne oyası, bir yüzeyin kenarına yapıldığı gibi, başlı başına bir motif olarak da yapılmaktadır (Cengiz, 2007: 36) ve yapımında üçgen ve kare ilmek adı verilen iki türlü ilmek kullanılmaktadır. İğne oyaları arasındaki bir grupta oval ilmiğe de rastlanmaktadır (Barışta, 1998:135).

İğne oyalarda seçilen konular somut ve soyut olarak iki başlık altında toplanmaktadır. Somut konular; bitkisel bezeme, nesneli bezeme, figürlü bezeme ve geometrik bezeme olarak; soyut konular sembolik bezeme olarak gruplanmaktadır (Akpınarlı, 1991; Vanlı, 2008: 25).

Ülkemizin iğne oyası merkezlerinden biri olarak kabul edilen Ordu yöresinde yapılan iğne oyaları, yörenin özelliğini ve kültürel değerlerini yansıtmaktadır. Bu nedenle çalışmaya Ordu yöresi iğne oyaları konu edilmiştir.

1. Amaç ve Önem

Bu çalışmada amaç, Ordu yöresinde yapılan iğne oyası ürün çeşitlerini saptamak, ulaşılan örnekler doğrultusunda yörede yapılan iğne oyalının

cinsi, malzemesi, rengi ve uygulanan bezeme türü hakkında bilgi vermek ve geleneksel öğelerimizden Ordu yöresi iğne oyelerını modanın egemenliği altında moda trendleri ile yorumlayarak genç kadın giysilerinde yaşatmak ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktır. Bu çalışmanın, Ordu yöresi iğne oyelerını tanıtıcı bir kaynak olması bakımından önemli olduğu düşünmektedir.

2. Yöntem

Bu çalışmada betimsel yöntem kullanılarak iğne oyelerı ile ilgili literatür taraması yapılmış ve iğne oyası hakkında bilgi verilmiş; Ordu yöresinde iğne oyası yapan kişilerle kişisel iletişim kurulmuştur.

Örnekleme kapsamına Ordu ili ve ilçelerinde tespit edilen aksesuarlardan üç broş, üç fular, iki kolye ve bir bileklik; çeyizlik eşyalardan üç yemeni; hediyelik eşyalardan bir anahtarlık ve iki tespih imamesi alınmıştır. Ordu yöresi iğne oyelerı ile ilgili ürünlerin ayrıntılı fotoğrafları çekilmiş ve örnekler; tür, konu, malzeme, renk ve uygulanan bezeme türü açısından incelenmiştir.

Çalışmada silüet üzerine farklı, özgün, genç kadın giysi tasarımları yapılmış ve tasarımlarda Ordu yöresi iğne oyası örnekleri kullanılmıştır. Tasarımlar, sulu boya tekniği ile boyanmış ve farklı kalemlemlerle zenginleştirilmiştir. Tasarımlar arasından belirlenen bir model, örnek ürün olarak dikilmiştir. Fındık potağından esinlenilerek yapılmış Ordu yöresi iğne oyası, günümüz moda trendleri kapsamında giysi modeli ile buluşturulmuştur.

3. Bulgular

Dođu Karadeniz Bölgesinin kapısı konumundaki Ordu ili, doğa güzellikleri, bitki örtüsü, mavi ve yeşilin kucaklaştığı kıyıları, koy ve kumsalları, hemen kıyı şeridinden başlayan dağları, yükseltilerindeki uçsuz bucaksız ve birbirinden güzel yaylaları ile tarihin yanı sıra kültür ve doğa turizminde de geleceği parlak bir şehirdir (<http://www.ordukultur-turizm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 12.04.2014).

Ordu yöresinde iğne oyası, özellikle yemeni süslemenin (Fotoğraf 1) yanında pek çok amaçla yapılmaktadır. Yörede iğne oyası yapımının öğrenilmesi ailede başlamakta; iğne oyelerında uygulanan motifler; arka-daş, komşu, akraba gibi yakın çevreden öğrenilmektedir. Bireylerin çoğunluğu aile bütçesine katkıda bulunmak için, bazı bireyler ise çeyiz ve boş zamanlarını değerlendirmek için iğne oyası yapmaktadır.

Ordu yöresi iğne oyelerı uygulanmış aksesuarlardan broş, fular süslemesi, kolye, bileklik; çeyizlik eşyalardan yemeni süslemesi, hediyelik eşyalardan anahtarlık ve tespih imamesi olmak üzere on beş ürün sırası ile incelenmiştir.

Fotoğraf 2’de yer alan broş, gelincik çiçeğinden esinlenilerek yapılmış ve aksesuar olarak kullanılmaktadır. Broşta kırmızı, siyah ve yeşil renkte sentetik iplik kullanılmış ve bitkisel bezeme uygulanmıştır. Fotoğraf 3’te yer alan broş, gül çiçeğinden esinlenilerek yapılmış ve aksesuar olarak kulla-

nılmaktadır. Broşta kırmızı ve yeşil renkte sentetik iplik kullanılmış ve bitkisel bezeme uygulanmıştır. Fotoğraf 4'te yer alan broş, gelincik çiçeğinden esinlenilerek yapılmış ve aksesuar olarak kullanılmaktadır. Broşta kırmızı, yeşil, turuncu ve beyaz renkte sentetik iplik; siyah renkte boncuk kullanılmış ve bitkisel bezeme uygulanmıştır. Fotoğraf 5'te yer alan fular süslemesi, fındık potağından esinlenilerek yapılmış ve aksesuar olarak kullanılmaktadır. Fular süslemesinde yeşil ve kahverengi renkte sentetik iplik ve kahverengi pul kullanılmış ve figürlü bezeme uygulanmıştır. Fotoğraf 6'da yer alan fular süslemesi, zambak çiçeğinden esinlenilerek yapılmış ve aksesuar olarak kullanılmaktadır. Fular süslemesinde pembe, beyaz, sarı ve yeşil renkte sentetik iplik kullanılmış ve bitkisel bezeme uygulanmıştır. Fotoğraf 7'de yer alan fular süslemesi, menekşe çiçeğinden esinlenilerek yapılmış ve aksesuar olarak kullanılmaktadır. Fular süslemesinde mor, pembe, mavi, sarı ve yeşil renkte sentetik iplik kullanılmış ve bitkisel bezeme uygulanmıştır. Fotoğraf 8'de yer alan kolye, kır çiçeğinden esinlenilerek yapılmış ve aksesuar olarak kullanılmaktadır. Kolyede kırmızı, lacivert ve yeşil renkte sentetik iplik, mavi boncuk kullanılmış ve bitkisel bezeme uygulanmıştır. Fotoğraf 9'da yer alan kolye, kabak çiçeğinden esinlenilerek yapılmış ve aksesuar olarak kullanılmaktadır. Kolyede yavruağzı, beyaz, yeşil ve yeşil renkte sentetik iplik kullanılmış ve bitkisel bezeme uygulanmıştır. Fotoğraf 10'da yer alan bileklik, papatya çiçeğinden esinlenilerek yapılmış ve aksesuar olarak kullanılmaktadır. Bileklikte kırmızı renkte sentetik iplik ve füme boncuk kullanılmış ve bitkisel bezeme uygulanmıştır (Serap Gökdeniz İle Kişisel İletişim, 18.04.2014).

Fotoğraf 11'de yer alan yemeni süslemesi, pervaneden esinlenilerek yapılmış ve çeyiz eşyası olarak kullanılmaktadır. Yemeni süslemesinde pembe, beyaz ve kahverengi renkte sentetik iplik kullanılmış ve figürlü bezeme uygulanmıştır. Fotoğraf 12'de yer alan yemeni süslemesi, saray süpürgesinden esinlenilerek yapılmış ve çeyiz eşyası olarak kullanılmaktadır. Yemeni süslemesinde fuşya, beyaz, sarı ve yeşil renkte sentetik iplik kullanılmış ve figürlü bezeme uygulanmıştır (Hülya Çelik İle Kişisel İletişim, 18.04.2014).

Fotoğraf 16'da yer alan yemeni süslemesi, tespih çiçeğinden esinlenilerek yapılmış ve çeyiz eşyası olarak kullanılmaktadır. Yemeni süslemesinde yeşil, pembe, mavi, sarı renkte sentetik iplik kullanılmış ve bitkisel bezeme uygulanmıştır (Rahşan Nur Şahin İle Kişisel İletişim, 18.04.2014).

Fotoğraf 14'te yer alan anahtarlık, fındık potağından esinlenilerek yapılmış ve hediyelik eşya olarak kullanılmaktadır. Anahtarlıkta yeşil ve kahverengi renkte sentetik iplik kullanılmış ve bitkisel bezeme uygulanmıştır. Fotoğraf 15'te yer alan tespih imamesi, kır çiçeklerinden esinlenilerek yapılmış ve hediyelik eşya olarak kullanılmaktadır. Tespih imamesinde pembe, mavi, beyaz, sarı, açık yeşil ve koyu yeşil renkte sentetik iplik kullanılmış ve bitkisel bezeme uygulanmıştır. Fotoğraf 16'da yer alan tespih imamesi, fındık potağından esinlenilerek yapılmış ve hediyelik eşya olarak kullanılır.

maktadır. Tespih imamesinde; yeşil ve kahverengi renkte sentetik iplik; yeşil, kahverengi boncuk kullanılmış ve figürlü bezeme uygulanmıştır (Serap Gökdeniz İle Kişisel İletişim, 18.04.2014).

4. Sonuç

İğne oyaları, maddi kültürümüz içerisinde önemli bir yere sahiptir ve geçmişten günümüze kadar varlığını sürdürerek bölgeden bölgeye, kültürden kültüre farklı zevk ve şekillerde biçimlenmiştir. Kendine özgü nitelikleri bünyesinde taşıyan Ordu yöresi iğne oyaları da farklı alanlarda kullanıldığından dolayı zengin bir yapıya sahiptir.

Ordu yöresi iğne oyası yapımında sentetik iplik kullanılmakta; renk olarak yeşil, kahverengi, sarı, mavi ve pembe tonları çoğunlukla tercih edilmektedir. Yörede bireylerin halen üretmekte olduğu iğne oyası motiflerinde bitkisel ve figürlü bezeme beğenilerek uygulanmaktadır. Bitkisel bezemelerden gelincik çiçeği ve diğer kır çiçekleri; figürlü bezemeden fındık potağının daha çok kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bunun nedeni olarak Ordu ilinde fındık üretiminin yoğun olarak yapıldığı ve doğanın yeşilliğinden esinlendiği söylenebilir.

Ordu yöresine ait iğne oyalarının, giysi tasarımcılarına ilham kaynağı olabilecek güzellikte ve değerinde olduğu düşünülmektedir. Çalışma kapsamında incelenen iğne oyası örnekleri, genç kadın giysi tasarımlarında kullanılmış ve tasarımlar, silüet üzerine çizilmiştir (Tasarım 1-2-3-4). Fındık potağından esinlenerek yapılmış iğne oyasının kullanıldığı bir model, örnek ürün olarak dikilmiştir (Fotoğraf 17-18-19-20).

Ordu yöresi iğne oyalarının kadın giysi tasarımlarında kullanılabilirliğe dikkat çekmek için aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Esin kaynağı olarak, kültürel değerlerden iğne oyaların kullanılması konusunda farkındalık yaratarak; giysi tasarımcıları, ülke imajına ve ekonomisine katkıda bulunacak koleksiyonlar hazırlamaya teşvik edilmeli,
- Her yöreye ait iğne oyaları ile ilgili kataloglar hazırlanmalı ve iğne oyalarının moda sektöründe kullanılması için gerekli teşvikler ve olanaklar sağlanmalı ve bunlar; defile, sergi yoluyla ulusal ve uluslararası platformlarda tanıtılmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKPINARLI Feriha (1991). "Kahramanmaraş Oyaları", *Kültür ve Sanat Dergisi*, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayını.
- BARIŞTA Hatice Ö. (1998). *Türk El Sanatları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- CENGİZ, Dilek (2007). *Artvin İli-Ardanuç İlçesinde Yapılan Oyaların Öğretim Programı Önerisi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

- ÇELİK, Hülya (2014). Ordu Yöresi İğne Oyaları Konulu Görüşme, Ordu, Görüşme Tarihi: 18.04.2014.
- GÖKDENİZ, Serap (2014). Ordu Yöresi İğne Oyaları Konulu Görüşme, Ordu, Görüşme Tarihi: 18.04.2014.
- KARAKAŞ Rezan (2013). "Geçmişten Günümüze Çermik Yöresi İğne Oyacılığı", *Bilim ve Kültür - Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 02/June, 2013: s. 149-157.
- ORTAÇ, H. S., (1997). "Elazığ İğne Oyaları", Türkiye'de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı, Ankara.
- ŞAHİN, Rahşan, Nur (2014). Ordu Yöresi İğne Oyaları Konulu Görüşme, Ordu, Görüşme Tarihi: 18.04.2014.
- VANLI Yaren A. (2008). *Balıkesir İli Gönen İlçesi İğne Oyaları ve Halk Eğitimi Merkezinin İğne Oyacılığına Katkısı*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- <http://www.ordukulturturizm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 12.04.2014

EKLER

Fotoğraf: 1, Ordu Paşaoğlu Konağı ve Etnografya Müzesi'nde Bulunan İğne Oyalı Yemeni

Fotoğraf: 2, Serap Gökdeniz Tarafından Yapılmış Broş

Fotoğraf: 3, Serap Gökdeniz Tarafından Yapılmış Broş

Fotoğraf: 4, Serap Gökdeniz Tarafından Yapılmış Broş

Fotoğraf: 5, Serap Gökdeniz Tarafından Yapılmış Fular Süslemesi

Fotoğraf: 6, Serap Gökdeniz Tarafından Yapılmış Fular Süslemesi

Fotoğraf: 7, Serap Gökdeniz Tarafından Yapılmış Fular Süslemesi

Fotoğraf: 8, Serap Gökdeniz Tarafından Yapılmış Kolye

Fotoğraf: 9, Serap Gökdeniz Tarafından Yapılmış Kolye

Fotoğraf: 10, Serap Gökdeniz Tarafından Yapılmış Bileklik

Fotoğraf: 11, Hülya Çelik Tarafından Yapılmış Yemeni Süslemesi

Fotoğraf: 12, Hülya Çelik Tarafından Yapılmış Yemeni Süslemesi

Fotoğraf: 13, Raşan Nur Şahin Tarafından Yapılmış Yemeni Süslemesi

Fotoğraf: 14, Serap Gökdeniz Tarafından Yapılmış Anahtarlık

Fotoğraf: 15, Serap Gökdeniz Tarafından Yapılmış Tespih İmamesi

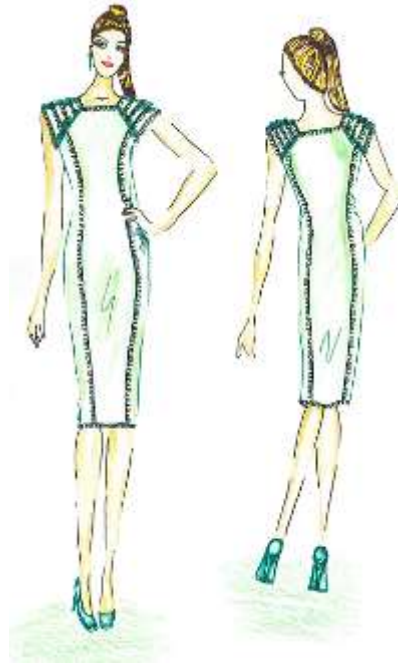

Fotoğraf: 16, Serap Gökdeniz Tarafından Yapılmış Tespih İmamesi

Tasarım 1

Tasarım 2

Tasarım 3

Tasarım 4

Fotoğraf: 17-18, Giysi Tasarımının Önden ve Yandan Görünümü

Fotoğraf: 19-20, Giysi Tasarımının Arkadan Görünümü ve Süsleme Detayı